

1979-01-01

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

พงษ์ชัย มลิรัตน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

มลิรัตน์, พงษ์ชัย (1979) "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม," *Journal of Social Sciences*: Vol. 16: Iss. 1, Article 7.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol16/iss1/7>

This Book Review is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

วิจารณ์หนังสือและบทความ

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521, 151 หน้า, ราคา 40 บาท

ความนำ

“วิชาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม” เป็นรายวิชาที่สำคัญมากในสาขาสังคมศาสตร์หลักสองสาขา คือ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ทั้งนี้เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ แต่ประการที่สำคัญได้แก่ความจริงที่ว่า สังคมมนุษย์ที่เราอาศัยอยู่นี้ ไม่ว่าจะ มีขนาดเล็กหรือใหญ่โตเพียงใด ไม่ว่าจะมีความเจริญก้าวหน้าหรือด้อยพัฒนาเพียงใด และไม่ว่าองค์กรการสังคมจะมีความซับซ้อนหรือจัดระเบียบสังคมกันอย่างไรเพียงใด ล้วนแต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิจด้วยกันทั้งสิ้น ผิดกันแต่อัตราที่เปลี่ยนแปลงเท่านั้น คือ บางสังคมเปลี่ยนแปลง

ช้า ในขณะที่บางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ยิ่งกว่านั้น ถ้าจะว่ากันถึงกำเนิดของสาขาสังคมศาสตร์สาขาหนึ่งคือ สังคมวิทยาแล้ว กำเนิดของสาขานี้ในยุคใหม่ โดย เซน ซีโมน หรือ ออกุสท์ โคมท์ และ สเปนเซอร์ เป็นหลัก ก็เกิดขึ้นจากสาเหตุที่สังคมสมัยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ขึ้น นักปราชญ์สมัยนั้น โดยเฉพาะท่านผู้ที่ยังนามมาแล้ว มีความวิตกกังวลต่อสภาพสังคมใหม่ จนทำให้ท่านต้องศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของสังคมอย่างจริงจัง ผลแห่งความนึกคิดและการศึกษาค้นคว้าของท่านจึงได้กลายมาเป็นต้นกำเนิดของวิชาสังคมวิทยาอย่างที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน

ท่านผู้เขียนหนังสือเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม นี้ คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ แห่งแผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านเป็นผู้สอนวิชานี้ อยู่ในสถาบันการศึกษาที่สำคัญของชาติแห่งนี้ จึงเป็นที่เชื่อใจได้ว่า ท่านผู้เขียนเป็นผู้ทรงคุณในวิชานี้ ยิ่งหนังสือเล่มนี้ได้ผ่านการตรวจสอบของคณะกรรมการโครงการส่งเสริมการสร้างตำราของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนได้รับรางวัล ก็ยิ่งเป็นหลักประกันความเชื่อถือได้มากยิ่งขึ้นไปอีก

เนื้อหาของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีขนาดเล็ก มีความยาว 151 หน้าบวกกับความนำ แบ่งเป็น 6 บทด้วยกัน โดยมีบทนำต่างหาก ยาวหนึ่งหน้าเศษ รายละเอียดพอสรุปใจความได้โดยสังเขป ดังนี้

ในบทที่ 1 ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง บทนี้เป็นการพรรณนาเรื่องราวทั่วไปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในทุกสังคมและวัฒนธรรม เน้นให้เห็นว่า ทุกสังคมและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง โดยไม่มีใครผู้ใดหยุดยั้งได้ และจะเกิดในทุกสถานที่และทุกเวลา หัวข้อที่ครอบคลุมในบทนี้คือ พื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง ความแน่นอนและความไม่แน่นอนของการ

เปลี่ยนแปลงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในสมัยปัจจุบัน ระบุความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง แต่ละหัวข้อมีคำพรรณนาขยายความไว้อัน ๆ พอเข้าใจ

บทที่ 2 กล่าวถึงลักษณะสังคมและวัฒนธรรม แล้วขยายความตามหัวข้อต่อไปนี้คือ สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สถาบันสังคม การรวมกันอย่างมีแบบนัยของสถาบันสังคม สังคมซึ่งไม่มีตัวหนังสือ สังคมสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงในสถาบันสังคม และระบุความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 3 แนวความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการสำรวจความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการสำรวจความคิดเรื่องความก้าวหน้าตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่ Lucretius เป็นต้นมา แล้วกล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการและและทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร ของนักคิดนักเขียนต่าง ๆ จนถึง Toynbee

ในบทที่ 4 ซึ่งว่าด้วยทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจารย์ผ่องพันธุ์ กล่าวถึง ทฤษฎีเรื่องการสมมูลของโครงสร้างและการหน้าที่ของสังคม ลัทธิของมาร์กซ์ คานิชและออคัมคิตีในสังคม หลักการ

ว่าด้วยการแปรผันของวัฒนธรรม ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น การเปลี่ยนความหมาย กระบวนการที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก กระบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา การเปลี่ยนแปลงแบบเพี้ยนไปจากเดิมของวัฏจักร การเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ขบวนการทางสังคม การเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 5 กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจารย์ผ่องพันธุ์สรุปว่ามีสองสาเหตุคือ สาเหตุภายนอกสังคมหรือความกดดันกับสาเหตุภายในสังคมหรือความเครียด โดยมีปัจจัยเหตุคือ ปัจจัยทางนิเวศวิทยา การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็นปัจจัยที่ส่งเสริม และการต่อต้านสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ นั้น แล้วกล่าวถึงเรื่องต่อเนื่องคือ วัฒนธรรมล่า แล้วกล่าวถึงลักษณะสังคมสมัยใหม่ ลักษณะที่ทำให้เกิดความทันสมัย และความแตกต่างกันในโครงสร้างสังคมในระยะที่มีการพัฒนา

สำหรับบทสุดท้าย กล่าวถึงการปะทะสังสนันท์ทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจารย์ผ่องพันธุ์ต้องการให้หมายถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ แล้วก็ได้กล่าวถึงการศึกษาเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม กระบวนการ

ของการยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผน บทบาทของพัฒนาการ และจบลงด้วยการกล่าวถึงสภาพของชุมชนกึ่งพัฒนา

ข้อวิจารณ์

การเขียนหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งขึ้นมา ย่อมจะมีข้อดีและข้อชมเป็นของธรรมดาหนังสือของอาจารย์ผ่องพันธุ์เล่มนี้ก็เข้าทำนองเดียวกันในที่นี้จะขอให้ข้อคิดความเห็นส่วนตัวเป็นการรวม ๆ โดยไม่แยกเป็นข้อดีข้อเสียต่างหากจากกัน

ข้อที่จะต้องขอชมกันก่อนก็คือ ความพยายามที่จะขีดเขียนเรื่องราวที่เป็นความรู้ออกมาเผยแพร่ โดยต้องเจียดเวลาจากงานประจำ งานสอน งานสังคม และธุรการ ซึ่งข้าราชการประเภทอาจารย์จะต้องมีอยู่อย่างล้นมืออยู่แล้ว ที ๆ ชั่ว ๆ อย่างไม่รู้ เขียนกันออกมาเช่นนี้ก็นับว่าดีใจแล้ว ยิ่งเมื่อคิดถึงค่าตอบแทนที่ได้รับจากน้ำพักน้ำแรงแต่ละเล่ม เทียบกับการเอาเวลาไปประกอบกิจการอย่างอื่น ซึ่งก็พอจะทำได้อยู่ ยังต้องไม่นอนตาหลับ ผู้พยายามนั่งหลังขดหลังแข็งปั้นตัวหนังสือออกมา งานเขียนในสังคมไทยส่วนใหญ่แล้วต้องอาศัยแรงศรัทธาเป็นหลัก ถ้าพึ่งค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินแล้ว ไม่สามารถจะผลักดันให้หนังสือออกมาได้

เพื่อชาติ” เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญของประเทศ เวเนซุเอลาก็ประกาศว่า “ชาวเวเนซุเอลามีหน้าที่รักษาเกียรติบ่อนักประเทศ ปกป้องรักษาผลประโยชน์ของชาติ ชาวเวเนซุเอลาเช่นเดียวกับชาวต่างประเทศที่อาศัยจะต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ กฎหมาย กฎเกณฑ์หรือคำสั่งซึ่งออกโดยองค์กรที่ได้รับความชอบธรรมจากประชาชนเพื่อทำหน้าที่...”

ในส่วนที่เกี่ยวกับระบอบรัฐสภานั้นจะสังเกตเห็นได้ว่าฝ่ายบริหารของประเทศเหล่านี้ไม่มีความรับผิดชอบทางการเมืองหมายความว่าฝ่ายบริหาร ไม่จำเป็นต้องเกรงกลัวที่จะมีองค์การของประชาชนจะมาล้มล้างได้นั้นก็คือประมุขของรัฐเป็นอิสระจากรัฐสภาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่ของประมุขแห่งรัฐนั้นไม่เกี่ยวกับรัฐสภา และในกรณีที่ประมุขของรัฐเป็นกษัตริย์ก็จะได้รับการเทอดทูน และไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางการเมือง แต่ในระบอบสาธารณรัฐนั้นประมุขของรัฐไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางการเมืองยกเว้นในกรณีที่มีความผิดทางอาญาซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายจะต้องได้รับการพิจารณาในกรณีที่ทรยศต่อชาติและทำลายรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจะต้องผ่านขบวนการลงโทษที่เรียกว่า impeachment สำหรับประเทศเหล่านี้มีเพียงสามประเทศที่ประมุข

ของรัฐจะต้องรับผิดชอบทางการเมืองเช่นประธานาธิบดีในจีเรีย อุกันดา (ค.ศ. 1963) และมาเลเซีย

การศึกษาในตอนแรกนี้ผู้เขียนได้ให้แนวคิดต่างๆ มากมายในแง่ของการพัฒนาการปกครองในรูปแบบโดยพยายามยกตัวอย่างประกอบแม้ว่าตัวอย่างนี้จะขาดรายละเอียดไปบ้างก็ตาม.

2. **พลังที่คัดค้านการพัฒนา** ในตอนนี้อยู่ที่ผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นถึงพลังต่างๆ ที่คัดค้านการพัฒนาในประเทศโลกที่สาม บทแรก จะกล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมโดยพยายามศึกษาลักษณะทางสังคมในแง่ของการเผชิญหน้ากันในด้านสังคมการเมืองเศรษฐกิจ นอกจากนี้ได้วิเคราะห์ถึงสังคมในลักษณะการเผชิญหน้ากันหลายฝ่ายในด้านเชื้อชาติและภาษาโดยสภาพของสังคมดังกล่าวเป็นไปได้มากทีเดียวที่จะเกิดชนกลุ่มน้อยที่ได้รับอภิสิทธิ์ การแบ่งสรรปันส่วนที่ไม่ยุติธรรมไม่เท่าเทียมกันซึ่งเป็นปัจจัยอันหนึ่งในการสกัดกั้นการพัฒนาออกจากนี้แล้วยังได้อธิบายถึงความพยายามทำความเข้าใจให้กับเมืองหลวงเท่านั้นและปฏิเสธการพัฒนาหรือปฏิรูป โครงสร้างในการแบ่งสรรปันส่วนโดยจะศึกษาทั้งในกรณีของประเทศเปรูและประเทศบราซิล

บทที่สอง กล่าวถึงอุดมการณ์ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้ทั้งอุดมการณ์ชาตินิยม โดยอาศัยอุดมการณ์ชาตินิยมทางการเมือง โดยพยายามให้มีการยอมรับความเป็นอธิปไตยของชาติและพยายามกระตุ้นเตือนประชาชนเสมอถึงบทบาทในอดีตและเน้นความสามัคคีของชาติ ในทางด้านชาตินิยม ในทางเศรษฐกิจคือพยายามอย่างยิ่งที่จะโอนกิจการทางด้านการเศรษฐกิจส่วนใหญ่แล้วเป็นการลงทุนของต่างชาติให้ตกเป็นของรัฐโดยมีการเรียกร้องเพื่อเศรษฐกิจของชาติ ส่วนอุดมการณ์สังคมชาตินิยมนั้น อธิบายโดยใช้วิธีการมาร์กซิสต์และพูดถึงสังคมนิยมที่เป็นผลมาจากอดีตและเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

บทที่สาม เป็นเรื่องของศาสนาซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้ในตอนแรกว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปในทางการเมืองเช่นการมีส่วนร่วมในการต่อสู้เพื่อเอกราชโดยเน้นถึงศาสนาทั้งเดิมและศาสนาคริสต์ นอกจากนี้ศาสนายังเป็นพลังในการรวมชาติและมีอิทธิพลต่อสถาบันทางการเมือง คือแนวความคิดในด้านความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางจิตใจและอำนาจรัฐ อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อรัฐและต่อพลังทางการเมือง ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่าศาสนาเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

บทที่สี่ กล่าวถึงการปกครองผู้เขียนได้เริ่มต้นตั้งแต่ประเทศในกลุ่มโลกที่สามตกเป็น

อาณานิคมของประเทศในยุโรปตะวันตกมาก่อน ดังนั้นเมื่อประเทศเมืองแม่ถอนตัวออกไปปัญหาที่เกิดขึ้นคือประเทศเหล่านี้ขาดทั้งปริมาณและคุณภาพของบุคลากร ความอ่อนแอของแนวความคิดในหน้าที่เพื่อสาธารณชนและความอ่อนแอทางด้านโครงสร้างทางการเมือง ปกครอง ผู้เขียนได้อธิบายถึงการปกครองที่มีความเกี่ยวข้องกระทบกระบวนการทางการเมือง คืออิทธิพลต่อระบบร่วมกันเช่น การปกครองและระบบพรรคเดียวหรือระบบพรรคเด่นพรรคเดียวหรือระบบหลายพรรค นอกจากนี้ยังกล่าวถึงบทบาททางการเมืองของการปกครอง คือความผสมกลมกลืนระหว่างพรรคและรัฐโดยที่สถาบันทางการเมืองไม่สามารถรับภาระทางการเมืองได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดทรัพยากรการบริหาร ในสถาบันการปกครอง ซึ่งมีผลในการชะลอการพัฒนา

บทที่ห้า ผู้เขียนได้แบ่งชนิดของพรรคการเมืองในประเทศโลกที่สามคือระบบหลายพรรค ระบบพรรคเด่นพรรคเดียว และระบบพรรคเดียว ระบบหลายพรรคมีที่มาจากความแตกต่างในด้านบุคคล เชื้อชาติ อุดมการณ์ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจผู้เขียนเน้นว่าระบบนี้มีแต่ความยุ่งยาก นอกจากนี้ประเทศเหล่านี้มีปัญหาละเอียดอ่อนและอาจก่อให้เกิดความแตกแยกมากขึ้น ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวนี้